

RETROSPECTIVĂ ASUPRA FAMILIARIZĂRII COPILOR CU MEDIUL ÎNCONJURĂTOR PRIN INTERMEDIUL DANSURILOR DE RITUAL

Iurie CIBRIC, *lector universitar,*
Universitatea Pedagogică de Stat "I. Creangă", Chișinău, RM

Summary. *This article elucidates some aspects of ritual dances in familiarizing children with the environment. Ritual dancing is an ideal and effective means of externalizing emotions, thoughts, feelings. It involves energy, activity, spontaneity, which facilitates children's familiarity with the environment.*

Keywords: *ritual, dance, children, environment.*

Una dintre problemele contemporanității este formarea culturii comportamentale în mediu înconjurător. Mediul înconjurător este ceea ce ne definește, influențând indispensabil dezvoltarea noastră. Dacă ne dorim ca dezvoltarea umană să corespundă necesităților cotidiene, fără a pune în pericol viitorul tinerelor generații, atunci oamenii ar trebui să se preocupe nu doar de perspectiva economică, dar și de mediul înconjurător. Educarea la copii a dragostei pentru natură, care în final să ducă la formarea unei culturi comportamentale în mediu, poate fi obținută prin intermediul dansurilor rituale.

În procesul de comunicare cu natura prin intermediul dansului, la copii se formează un comportament empatic, dorința de a păstra și proteja mama-natură, totodată natura este văzută în toată plenitudinea ei, comportament care se răsfrânge benefic și asupra animalelor. E o necesitate primară să creăm condiții de viață pentru plante, animale, să înțelegem importanța acestui fapt, atât pentru natură, cât și pentru noi. Majoritatea oamenilor nici nu conștientizează cât de mult suferă natura pe urma activităților lor.

În procesul cunoașterii dansurilor rituale, copiii își identifică, conștientizează și largesc cunoștințele despre natură, despre diversitatea acesteia. Prin intermediul dansului ritualic are loc un proces amplu și complex de acaparare a cunoștințelor, care dirijează capacitățile intelectuale ale copilului, imaginația, atenția și memoria acestuia. Totodată copiii se familiarizează cu arta coreografică care vizează studierea a diferitor tipuri și expresii ale dansului ritualic; compoziții muzicale specifice; costumații bogate; imagini, eroi; imaginea ritmicității. Reprezentând diverse evenimente din natură prin dans, copiilor li se oferă posibilitatea să se familiarizeze cu diversitatea fenomenelor naturii.

Menționăm, dansul joacă un rol foarte important în procesul de educare a copiilor. Datorită dansului copiii își dezvoltă auzul muzical, plasticitatea corpului, imaginația, creativitatea, atenția la tot ceea ce este în jur, formarea culturii interioare. Dansul, la fel, participă la dezvoltarea caracterului de grup, a responsabilității față de colegi. [17, p.156].

În arta dansului frumusețea și perfecțiunea formei sunt foarte strâns legate cu frumusețea interioară a conținutului dansului. Această unitate este puterea impactului său educațional. Dansatorul tinde spre frumos din punct de vedere estetic al formei dansului de a-și exprima dispoziția, emoțiile, să-și arate calitățile sale interioare.

Dansul este un proces creativ, ce contribuie la dezvoltarea copilului. Prin dans el învață să fie mai responsabil, comunicativ, prietenos, amabil, atent, creativ etc. Prin intermediul mișcărilor de dans, copiii învață să se simtă liber, dar la fel se dezvoltă și atitudinea către mediul înconjurător. Acest proces poate fi observat în timpul executării dansului de ritual.

Dansul este un mijloc artistic de exprimare a unui mesaj printr-o succesiune de mișcări ritmice, variate și expresive ale corpului, executate în ritmul muzicii, având caracter religios, de artă sau de divertisment [7].

Este cunoscut, dansul a existat încă din cele mai vechi timpuri, încă din epoca primitivă când oamenii nu aveau nici unul din mijloacele de trai fără de care nu s-ar putea concepe viața, civilizația de astăzi, dansul era o parte a vieții lor.

Subiectul dansurilor primitive erau anotimpurile, etapele vieții omului, perioadele de vegetație sau ale dezvoltării unui trib, sau perioadele istoriei mitice. Dansurile marcau momentele importante ca: nașterea, intrarea în trib, maturizarea, adolescența, căsătoria, copiii și momentul morții. Aceste anotimpuri umane își au corespondența în roata solară, timpul propice pentru plantat sau recoltat, echinopțiul, solstițiul, iarna, renașterea naturii etc. Istoria tribului însuși dă multe ocazii de dans și cântec, legate de viața cu zi cu zi, plante, vânătoare, războaie, victorii, miracole.

Cele mai multe dansuri de grup de astăzi au fost la origini ritualuri ceremoniale grupate în jurul aspectelor de bază ale existenței umane: hrană, sexualitate și legături cu lumea spiritelor. Pentru oamenii primitivi, dansul era o expresie formală a religiei sau superstiției. Când dansul a abandonat formele primitive, pantomimice, încetînd să mai fie specific legat de recolte, război, inițieri sau religie, a devenit pură interacțiune socială cu simplul scop al implicării participanților [12].

Dar cum condițiile existenței umane se schimbă în timp, dansurile de societate le urmează. Deși ele nu servesc unui scop concret, nu mai venerază zei, nu mai servesc scopurilor militare, se leagă fundamental de conceptele vieții moderne la fel de intim pe cît erau legați strămoșii noștri primitivi de ritualurile lor.

Spre deosebire de artă, dansul de societate nu s-a format în mod conștient, însă traiectoria dezvoltării sale este departe de a fi aleatorie sau accidentală. Fără excepție, dansurile unei epoci reflectă fidel spiritul și structura acesteia, tradițiile sociale și ideologiile predominante.

Dansurile de ritual alcătuiesc un domeniu foarte important al patrimoniului cultural imaterial.

Ca bază a servit complexul mijloacelor de expresie coregrafică, elementele, dar și formulele lor consacrate, inclusiv trăsăturile generale ale dansului. Pentru cuprinderea tuturor manifestărilor în contextul cărora se produce dansul au fost luate în calcul aspectele complementare legate organic de dans, cum sunt: melodia, textul, accesoriile. S-a ținut cont de tema, funcția și caracterul dansului, pentru a înțelege sensul profund al fenomenului și relația lui cu mediul în care funcționează. Inventarierea și analiza caracteristicilor dansurilor au condus la delimitarea lor convențională în patru zone: de sud, de centru, de nord și cea din stînga Nistrului. Delimitarea are caracter lucrativ și ajută la o mai bună operare cu informațiile de teren. Dansul popular moldovenesc se caracterizează printr-o varietate interpretativă de la o zonă a țării la alta. Întîlinim o mare bogăție de ritmuri și de tempouri, de poziții diferite ale brațelor cu mișcări elegante și line în dansurile femeiești și virtuozitate în dansurile bărbătești. Seria de elemente tehnice bine definite determină un specific național bine pronunțat al dansurilor populare

moldovenești. Cu asemenea temperament se interpretează și dansurile găgăuzești, bulgare, care influențându-se reciproc, păstrează un limbaj expresiv și caracteristic dansurilor moldovenești.

După structura metro-ritmică și după mișcare dansul poate fi sistematizat astfel:

- de „sîrbă” (măsură de 2/4, sînt executate într-o mișcare rapidă de bărbați și femei în cerc, care se țin cu mâinele de umeri),
- de „bătută-horă” (măsură de 2/4, sînt executate într-o mișcare rapidă, bătutele sînt executate, de obicei, de bărbați și includ mișcări virtuozitate),
- horele – (de bărbați și de femei, în ambele cazuri participanții formează un cerc sau semicerc și se țin de mâini),
- de „ostropăț” (țin de dansurile de ritual, măsură de 7/16 sau 3/8, se execută într-o mișcare rapidă, de obicei, individual, cu un obiect din zestre ținut în mâini),
- de „hora-mare” (măsură de 6/8 sau 3/8, se execută într-o mișcare moderată și înceată, participanții formează un cerc, ținându-se de mâini, care sînt îndoite în coate și ridicate la nivelul umerilor).

În dependență de rolul lor social dansurile populare moldovenești se clasifică: în dansuri de ritual:

- legate de obiceiurile calendarice („Capra”, „Călușarii”)
- de familie („Dansul miresei”, „Zestrea”, „Jocul mare”),
- dansuri cu obiect „Coasa”, „Poama”, „Ițele”, „Sfredelușul”, „Sîsîeacul”, „Tăbăcăreasca”, „Zdroboleanca”, „Coșerul”, „Jocul fierarilor” redau procesul de muncă.
- „Haiduceasca”, „Voiniceasca”, „Arnăutul” – oglindesc luptă eroică a poporului.
- „Ilenuța”, „Catincuța”, „Parascița”, „Mititica” – redau chipul femeii.
- „Trandafirul”, „Busuiocul”, „Oleandra”, „Rața”, „Ghiocelul”, „Liliacul”, „Hulubul”, „Căluțul” – sînt consacrate florei și faunei.
- „Fulgerul”, „Vîntul” – redau fenomenele naturii.

Dansul moldovenesc reprezintă una dintre cea mai veche artă populară, fiind totodată un „poem și caracteristicile spirituale ale poporului în diferite perioade istorice” [16].

El scoate în evidență atît caracterul, cît și temperamentul, forța și agerimea poporului. Pune în valoare înțelepciunea și umorul, dezvăluie sincer și direct aspirațiile și sentimentele oamenilor. Dansurile moldovenești alcătuiesc adevăratul tezaur al poporului nostru împreună cu muzica, costumul național, arta populară etc. Dansul a fost întotdeauna o parte integrantă a vieții social-culturale, cu fiecare ocazie, cîntecul și dansul au avut un rol important. Asemenea ocazii sînt zilele de sărbătoare și ritualurile de familie, tîrgurile, manifestările legate de muncile agricole și credințele legate în fertilitatea pămîntului.

Mai multe explicații au fost oferite în lucrarea V. Curbet: ”În șirul lung al veacurilor trăitorii plaiului moldav și-au cîntat natura și munca într-un mare număr de cîntece și jocuri populare și de ritual, ca „Drăgaica”, „Sânziana”, „Călușarii”, „Busuiocul”, „Trandafirul”, „Garofița”, „Oleandra”, „Perinița”, „Bujorul”, „Poama”, „Coasa”, „Lăcrămioara”, „Hora”, „Hora nunei”, „Hora miresei”, „Hora unirii”, „Hora ciurului”, adică „Ciuleandra”, „Ghiocelul”, „Vâzdoaga”. Ei și-au cîntat câmpiile, eroii, mîndrele, oițele, murguții, „Ciocârlanul”, „Turturica”, „Ciocârlia”, „Frunza nucului”, dansurile „Juncanul”, „Calu”, „Capra”, „Ursul”, „Buhaiul”, „Barza”, cîntece despre cuci ș.a.m.d. În sprijinul acestei constatări vine și vestitul joc milenar al Călușarilor, care este admirat, iubit și dansat de tot neamul românesc. Călușarii

reprezintă renașterea naturii, o temă foarte veche în istoria dansului, a artelor. Jocul călușarilor este dansat încă din lumea veche și considerat drept omagiu adresat zeului grânelor, al vinului și al prosperității, aducând în toate timpurile oamenilor bucurie și satisfacție sufletească, marea dorință de-o viață pașnică, liberă și independentă, fără dictatori și trădători de neam...” [6, p.87].

Istoria dansului moldovenesc este una bogată și originală. Din timpuri străvechi acestea erau însoțite de cîntece, de ritmul bătăilor din palme sau cel obținut cu ajutorul instrumentelor de percuție. Mai târziu – erauacompaniate de orchestre de fanfară sau taraf, care includeau viori, țambale, fluiere și alte instrumente populare, erau însoțite și de strigături satirice ori glume.

În continuare este necesar a se revedea fiecare dans în parte mai detaliat. Toate se deosebesc unul față de altul și oglindesc titlul său.

Copăcelul este un joc reprezentativ pentru stilul moldovenesc de execuție grafică. El face parte din numeroasele jocuri moldovenești derivate din ”polca” (dans popular de origine ceh). Influența străină, se pare, a pătruns în sat, trecând de la conac la hora țărănească, și a fost integrată și asimilată în stilul moldovenesc de a juca. Fiind un joc de pereche, Copăcelul are ținuta dansurilor moderne, fiind format din două părți a câte opt măsuri muzicale: prima parte se dansează în stil de polcă pe durata de 16 măsuri muzicale, în partea a doua tempoul este dinamic, pe o melodie de sârbă dansatorii execută învârtiri în perechi cu mișcări iuți într-o parte și în alta, după măsuri muzicale ce se repetă succesiv [6, p.112].

Moldova este o țară a viticulturii și a vinului. Din cele mai vechi timpuri, strugurii s-au cultivat aici, mai ales în centru și în sudul țării.

Poama sau Zdroboleanca este unul din acele dansuri care se referă la vechea serbare închinată viței de vie și vinului. Descendentă de la traco-geți, această serbare milenară cu jocuri populare a fost consacrată de timpuriu bucuriei și roadei dobândite în prezent o întâlnim din ce în ce mai rar prin satele din centrul și sudul Moldovei, petrecută de țărani de două ori pe an. Întâia oară primăvara, în luna lui martie, când ei ies la curățitul viilor și destupatul butoaielor cu vin, a doua oară - toamna, la sfârșitul lui octombrie, când vinul este așezat în butoaie. Țăranii, mai ales, toamna, pregătesc diferite mâncăruri naționale, le stropesc cu vinurile înmiresmate și gustoase și, după ce se înfierbântă de puterea vinului pe la hramuri și hore cu lăutari, organizate de flăcăi, își dansează nevestele și cumetrele, ca în tinerețe. Dansul Poama, ca și Zdroboleanca și Coarda de vie, au mișcări și melodii proprii care fac parte din obiceiul numit odinioară Vița de vie, fiind probabil, o reminiscență din serbările dedicate lui Dionysos-Bachus. [6, p.113].

În continuare revedem frumosul dans, care reflectă în primul rând iubirea. Floarea de trandafir a fost tot timpul deșărădăcinată și aparține celor mai vechi și frumoase creații ale naturii. Trandafirul acordă o mare atenție creștinismului. Aceasta este una dintre cele trei flori menționate în Biblie, împreună cu henna și crinul. Mugurii albi au fost asociați cu Fecioara Maria, iar cele cinci petale ale unui trandafir sălbatic - cu cele cinci răni ale lui Hristos și sângele său.

Trandafirul face parte din jocurile de grup mixt și este tipic și pentru alte zone folclorice ale plaiului nostru. Se întâlnește în nordul, dar și în sudul Moldovei. Cere de la interpreți o ținută demnă, dispoziție sărbătorească și o sinceră dragoste față de joc. Dansul este săltăreț și plin de viață. Strigăturile care îl însoțesc sunt în concordanță cu pașii executați. „Trandafirul” simbolizează gingășia și frumusețea flăcăilor noștri, cărora poporul le zice drăgăstos „trandafiri scâlțați în soare...”. E o dovadă în plus că moldoveanul e îndrăgostit de joc și de frumusețea naturii în mijlocul căreia își duce viața. [6, p.118].

Rața - simbol al procreării și al unei familii fericite și prietenoase. Cert este că rața, potrivit tradiției slave antice, este creatoarea lumii și un semn al continuării ei eterne simbolul unei persoane drepte, care, în ciuda faptului că cade uneori, totuși, se ridică din nou. Aici, într-o formă simbolică, se exprimă ideea că dificultățile vieții nu pot învinge pe deplin și ne înrobesc pentru totdeauna. Rața este un farmec și simbolizează căldura și bunăstarea casnică, ea este dăruită stăpânilor la casele noi.

Dansul „Rața“ este foarte îndrăgit în Moldova, dar mai ales la nordul și centrul republicii. Variante ale acestuia se întâlnesc la mai toate popoare balcanice, iar sîrbii îl consideră chiar dans național. Se dansează într-un tempou liniștit, cu legănări ușoare de corp, este săltăreț, simplu construit, plăcut: mai ales prin strigăturile care-l însoțesc, acestea fiind în concordanță cu pașii executați. Forma de bază a jocului este cercul. „Rața“ este dansat de bărbați și femei de toate vîrstele și cu toate ocaziile.

Jocul se construiește în două părți: în partea întâia, de obicei, se dansează după plăcerea celui ce conduce jocul, iar trecerea la partea a doua se face prin strigături.

Ar trebui să ne apropiem de arta populară cu toată dragostea și respectul pe care perfecțiunea și frumusețea ei le impun, să-i redă strălucirea fără alterații, adică fără prelucrări prea mari, alegînd mijloacele cele mai potrivite, mai autentice, mai progresiste, mai originale.

Jocul românesc este parte componentă a imensului și eternului tezaur al coregrafiei noastre naționale.

Specificul folclorului coregrafic al neamului românesc nu constă numai din mișcări uimitoare cu bătaii la pînteni, pași încrucișați și combinații cu sărituri spectaculoase. Este necesar să păstrăm cu sfințenie stilul și maniera originală de interpretare a dansului, caracterul lui național, forma lui originală cu o variată gama a ținutului brațelor în timpul dansului. Subliniez acest lucru, deoarece în istoria omenirii au fost cazuri cînd unele popoare, pierzîndu-și obiceiurile și tradițiile, au devenit popoare fără rădăcină, nestatornice, iar coregrafia lor neavînd o temelie profundă, a încetat să mai existe. Din aceste considerente socotim, că pînă nu-i tîrziu, trebuie de făcut tot ce-i posibil pentru restabilirea obiceiurilor tradiționale cu întregul lor cortegiu de datini, credințe, cîntece, jocuri și ritualuri folclorice. [4, p.92]

Creativitatea poporului român reprezintă procesul mental și social bazat pe unele idei sau concepte ale înțelepciunii inventive. De asemenea și în baza unor judecăți existente deja în viața oamenilor, necesare în organizarea efectivă a muncii, dar și în desfășurarea unor obiceiuri, datini populare vii sau restabilirea celor uitate, a unor momente distractive, de odihnă etc. Acest multidimensional concept este manifestat pe larg în tradiția populară națională.

Unul dintre nenumăratele jocuri folclorice care reprezintă iscusit ceremoniile legate de activitatea agricolă — secerișul cerealelor, inclusiv procesul desfășurării cositului și fertilitatea pămîntului, este și dansul Coasa.

Rădăcinile numelui Coasa le descoperim în slavonescul kosa - „unealtă agricolă care servește la cosit, compusă dintr-o lamă de oțel fixată pe o coadă lungă” [8, p. 182].

În urma cercetărilor arheologice în județul Gorj, România, au fost descoperite seceri și coase de pe vremea dacilor din sec. I d. Hr. Iată cum dr. Gheorghe Calotoiu în articolul Unelte agricole dacice descoperite în județul Gorj realizează pașaportizarea coasei dacice: „Coasele au curbura lamei mai puțin accentuată prezentînd o buclă înaintea tubului de înmănușare, care are o formă conică și este prevăzut cu un orificiu pentru cui. Realizarea coaselor a fost făcută prin martelare. Lungimea totală a coaselor este cuprinsă între 102-122cm” [2].

Coasa este și „o denumire populară a constelației Cefeu. Cele șapte stele ale constelației desenează pe cer coada (coporâia), mânerul (piciorul) și fierul Coasei (Dorohoi)” [3, p. 46].

Potrivit filosofului Jean Chevalier și etnografului Alain Gherbrant, Coasa este „simbol al morții prin aceea că atât coasa, cât și moartea egalează tot ce este viu” [9, p.259].

Preistoric, la baza dezvoltării uneltei coasa a fost secera, din care a derivat, în epoca medievală, coasa mânuită de moarte. Acestei unelte agricole, considerată armă de atac sau de apărare îi aparține un simbolism ambivalent: „este emblema secerișului -morții unei plante cerealiere, și speranței unei noi recolte. Prin forma sa, se asociază semilunii, iar prin simbolismul lunar - femeii. Este, deci, un simbol al regenerării” [11, p. 167]. În acest caz, simbolul regenerării îl asemuim cu Pasărea Phoenix - o zburătoare în creștinism fiind simbolul reînvierii emblema a Arhanghelului Mihail. Dar, trebuie să menționăm că exista presupuneri și despre pasăre similară Pasării Phoenix, la nativii americani, de o frumusețe neasemuită, care cu moare niciodată, mistuindu-se în flăcări și renăscând din propria cenușă asemenea sorții plantelor secerate.

Prin secerare, plantelor le aparține două cicluri: 1 - ciclul vieții (planta); 2 – ciclul morții (sămânța din care renaște, prin analogie fiind comparată cu nemurirea spiritului uman). Conform credinței populare, atât viața plantei, cât și cea a omului sunt „retezate” de coasă — unealtă ce aparține țăranului, dar și morții. Potrivit acestei constatări, vom consemna că secerișul este un ritual asemănător celui funebru, în cadrul căruia sunt celebrate primul și ultimul snop culese de pe câmp și considerate sacre.

Secera și coasa au fost prezente și în manifestările zeului grec Saturn, ca semn al puterii divine care oricând poate risipi iluziile muritorilor. Unica semnificație pozitivă a coasei a fost înregistrată în jocul de tarot, fiind legată de numărul 13, asociat cu imaginea coasei/secerei, care oferă posibilitatea de a înțelege sensul fundamental al vieții. Prin prisma Tarotului numărul 13 reprezintă moartea. Dar nu este vorba doar de moartea în sine, ci de o transformare, de un eveniment care se termină pentru a începe altul, în așa mod simbolizând continuitatea și nicidecum, sfârșitul total. Doar, spiritual, moartea reprezintă terminarea vieții pe Terra, concomitent și începutul unei alte vieți pe alte planuri. În așa mod apare posibilitatea de a se naște un alt ciclu nou.

În realitate, secera și coasa sunt considerate simboluri ale morții vegetale, iar cu timpul au devenit simboluri și ale morții omului. Drept dovadă a acestor constatări sunt și specificările multor mitologii populare care apreciază secera/coasa și ca unelte ale morții, deoarece ambele “etează” tot ce este viu, reprezentate prin “femeia cu coasa pe umăr sau cu secera în mână”.

Cercetătorii vechilor. civilizații agrare, au constat că secera a reprezentat și simbolul „Pământului-mamă”, hrănit și ocrotitor al civilizației. Se zice că celții foloseau ritualic secera de aur la recoltarea vâscului — simbol al veșniciei și al spiritului divin. Iar meșterii olari daci la decorarea vaselor din lut au suprapus forma secerii și coada cocoșului, descoperind cele două simboluri:

- lunar - ce simbolizează feminitatea, mama, partea feminină aflată în interiorul oricărui bărbat;
- solar - simbolul vieții, căldurii, zilei, luminii, al sexului masculin, iar strălucirea soarelui provoacă manifestarea lucrurilor printr-un început.

Istoria poporului nostru demonstrează că această unealtă era folosită în luptă de păturile sărace ale societății românești (armele obișnuite ale țăranilor erau toporul, coasa și secera). Folcloristul român Ivan Evseev în renumitul Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale

constata: „Coasa este un atribut simbolic al morții, deși imaginea scheletului cu coasa în mână apare în Europa abia în secolul al XV-lea [11, p. 43] Acest moment, blestem, sperietoare etc., este prezent și în zilele noastre, pentru că omul nu cunoaște ce se va întâmpla cu dânsul după moartea sa.

Unele opere de artă medievală demonstrează episoade în care moartea „trage cu coasa” prin mulțimea de oameni, retezând firul existenței lor, recoltându-și „cota” de vieți. Asemenea reprezentări sunt întâlnite și în arta coregrafică, numite Dansuri ale morții - obiceiuri medievale cu menirea de a pregăti psihologic omul pentru moarte, ca el să conștientizeze acest eveniment inevitabil și să nu se teamă, să-și construiască un echilibru sufletește sănătos. De exemplu, la morții este întruchipată prin chipul unei: „babe hâde și urâte, numai ciolane deșirate, cu ochi duși în fundul capului, având în mână o coasă cu care seceră viețile” [14, p.83].

O altă semnificație a coasei și secerei a fost cea de luptă, folosite în evul mediu, ca urmașe a anticului falx. La originea armelor curbe stau seceră și coasa întâlnite și la daci. Țăranii chemați la oaste ieșeau la luptă înarmați cu topor, seceră și coasă, devenind în asemenea momente unealtă-armă.

Conform altor izvoare, în Antichitate seceră era asociată cornului lunii, care reprezenta un astru (fenomen) ceresc puternic legat de dimensiunile morții. A mai fost asociată cu timpul, cu schimbarea și renașterea. Moartea produsă plantelor prin tăiere le atribuie acestor unelte agricole, totodată și arme de luptă, statuate aparte în cadrul instrumentarului sacrificial. Devenind arme sacre, ofereau plantelor sau omului jertfit șanse de a renaște, asemenea holdei secerate care face loc viitoarei însămânțări.

În același context și folcloristul român Ion Ghinoiu asemuiește cultura grâului cu riturile de trecere ale omului — nașterea, căsătoria și moartea: „ciclul vegetal al grâului care se deschide cu sămânța semănată (rit de înhumare), se continuă cu încolțitul (nașterea) și cu înspicatul și fructificatul (nunta vegetală) și se încheie cu seceratul (moartea plantei)” [11, p. 92-93].

Tradiția populară românească a tezurizat diverse paradigme, unde coasei îi revine un simbol aparte, cum ar fi în Plugușorul cetelor de flăcăi în ajunul Anului Nou: „Jupânul gazda alerga / În târg la Movilău, / C-a auzit cum e fierul de bun și rău. / Și a luat 99 de oca de fier / Și 99 de oca de oțel. / Unde să mergem? / La Constantin tiganul, / Nici din foi nu foia, / Nici din ciocane nu plesnea, / Numai fiarele mi le sleia, / Săceri îmi făcea. / Săceri mici, mai mărunțele, / Pentru copile frumoșele, / Cu mănunchi de văzdogele. / Ș-a făcut săceri zimțate / Pentru heveste frumoase. / A făcut săceri carne / Pentru cele babe bătrâne, / Care știu rândul la pâine” [1, p. 98-99].

Jocul Coasa, fiind unul dramatizat și frecvent în Bucovina, în raioanele de nord ale Republicii Moldova, dar și în regiunea Odesa, Ucraina, ilustrează munca cosașului. Componenta dansului — mixtă, este constituită din 7-9 flăcăi și tot atâtea fete, care pentru a executa jocul se aranjează perechi (bărbat și femeie): flăcăul simbolizează munca cosașului, iar fata - coasa. Fata - coasă este plimbată corespunzător cadenței melodiei dansului, întruchipând procesul cositului, seceratului. „Ritmul jocului amintește de cel al cositului. Flăcăul o poartă pe fată. Și așa fac toți cei 7-9 flăcăi. Acest joc dramatizat se reprezintă la horă, la baluri sau la nunți” [12, p.33].

Costumul cosașului este alcătuit din: pe cap — pălărie de paie cu marginile late, îmbrăcat în cămașă națională, încins la talie cu brâu, încălțat în opinci. Fetele sunt îmbrăcate în fuste, capul este acoperit cu bariz. (colț, broboadă, tulpan ș. a.). „De obicei, tot jocul se petrece în acompaniament de vioară”. Importanța jocului respectiv în contextul tradiției populare,

frumusețea, plasticitatea, temperamentul și sarcina lui au contribuit la îmbrățișarea și efectarea funcției dansului în drama populară Bujoreni reprezentând rolul ciobanului, care dorește să intre în ceata vestitului haiduc Ș. Bujor. „Din punct de vedere teatral, acest joc prezintă interes prin costumație, gesturi și mimică, Toate mișcărilor se reduc la imitația muncii, având inițial o semnificație pur practicistă. În prezent acest joc dramatizat își pierde semnificația practicistă, exercitând o nouă funcție și anume, de ordin estetic. Acest joc dramatizat s-a transformat în dans popular” [12, p. 33].

Fiind la origine un joc de ritual, astăzi - profan, Coasa impresionează prin simplitatea pașilor de joc, prin candoarea interpreților, a vestimentației populare și prin dinamismul ce îl emană transmițându-l privitorilor admiratori. Chiar de la începuturi, dar și în prezent, promovează un ritm atrăgător, însoțit de pași cadențați, așezați cu multă dibăcie pe melodia specifică jocului Coasa, hărăzit paralel nu numai menirii sale mistice, dar și funcției de integrare a colectivității cu o desfășurare desăvârșită - liant de viață, familie, credință și neam. Îmbrățișat de ritualul secerișului, dansul a străbătut milenii păstrându-și complexitatea lexicală coregrafică, adevărata sursă de identificare a tradițiilor naționale redată prin forma sa de manifestare spirituală, artistică și socială. Fiind un dans născut în cadrul secerișului, jocul *Coasa* promovează spiritualitatea străbunilor noștri, demonstrează cu exactitate relațiile om-natură, reflectate deosebit prin ocupațiile agricole de bază ale poporului român: aratul gliei, semănatul și strânsul roadei, pășunatul animalelor, grija de familie — idealuri respectate cu strictețe de semeni, dar și de noi.

Coasa, este un joc care se interpreta, în primul rând, la serbările, mesele tradiționale, consacrate finalității secerișului, strânsului pâinii și depozitării ei. Cu timpul, acest dans și-a simplificat funcționalitatea. Din cadrul tradițiilor populare ale secerișului Coasa a pătruns și în repertoriul Horei satului și a diverselor sărbători țărănești, păstrându-și morfologia sa coregrafică intactă, specificul relațiilor dintre simbolul jocului și interpreții lui, dezvoltându-l și în continuare. Jocul Coasa ilustrează imaginea artistică a secerișului - simbol ce reflectă „ciclul recoltelor care se repetă: moartea și speranța renașterilor. Acest simbol este în mod vădit bipolar: înseamnă moartea și secerișul. Dar secerișul se obține doar retezând tulpina care leagă, asemenea unui cordon ombilical, sămânța de glia hrănitore. Secerișul înseamnă sămânța hărăzită morții, ca hrană sau ca germene” [9, p. 826].

Dansul ritual coasa conține un aspect morfologic deosebit care reflectă următoarele elemente morfologice:

- Specificul dansului este izvorât din procesul secerării: bărbatul - cosașul și femeia - coasa, dar și a gândirii măiestrite a agricultorului, redată prin cele mai reprezentative procedee de realizare a procesului cositului și de încheiere a ciclului biologic al plantelor cereale.
- Aspectul artistic al jocului reprezintă specificul colectiv de creație, conservând elemental improvizatoric intact. Dansul Coasa confirmă manifestarea artistică colectivă și exprimă direct idealurile poporului în contextul semnificației pâinii - product important în alimentarea omului cu simbol semnificativ în ritualurile și tradițiile noastre.
- Ritmul temperamental al interpretării dansului demonstrează artistic vitalitatea jocului în viața țaranului prin unitatea dintre morfologia dansului și ritmul imanent dizolvat într-o identitate perfectă a limbajului cu funcționalitatea lui. Acest fapt este justificat în

trăirea și satisfacția interpreților prin cele două mișcări constituite din elementele de bază ale horei străbune și valorificate artistic în stilul specific dansului prin vigoare, veselie, temperament și energie interpretativă.

- Construcția dansului este atrăgătoare și simplă, ușor de învățat, stil de horă, în unele localități de sârbă. Are formă „de doi”. Tempoul în creștere a ritmului este accentuat prin tropăit de picioare (în stil de horă) sau ușurință săltătoare (în stil de sârbă) de interpretare. Simplitatea lui promovează o profunzime de concepție și o expresivitate directă de mare valoare artistică cu un evident caracter social legat de muncile agricole, de seceriș, reflectând paralel și influența atmosferei și a peisajului în mijlocul cărora s-a născut dansul și stilul lui de execuție, păstrându-și numele în tot arealul românesc.
- Aspectul cinetic al dansului este strâns legat de mișcarea constituită din pași simpli și complecți, jocul brațelor, corpului și picioarelor în diverse situații. Prin mișcarea brațelor este reprezentată forma artistică aproape identică cu cea reală de a mânui coasa. Corpul demonstrează poziția principală în posibilitatea de a depune efort fizic la realizarea mânăirii coasei. Picioarele, mișcându-se pe sol, reprezintă pilonii de bază care contribuie nemijlocit la îndeplinirea întregului proces artistic practic și coregrafic. La realizarea coregrafică a dansului, picioarele se deplasează în diferite poziții (II, VI, IV și a III-a) pe toată talpa, mișcându-se în față și în spate, lateral și într-un punct (poziția a II-a a picioarelor), redând caracterul de interpretare al jocului.
- Mișcarea genunchilor (semi îndoite) relatează trăsătura fundamentală în redarea perfectă a stilului de interpretare a mișcărilor dansului executate în diferite poziții. Mobilitatea genunchilor este o trăsătură esențială în interpretarea perfectă ajocurilor noastre. Mișcarea bază a dansului o pașii simpli alăturați, ne depăși și bățiile pline pe sol (executate cu toată talpa) care sustin întocmai ritmicitatea melodică a jocului.
- Mișcarea brațelor însoțesc perfect mișcărilor picioarelor prin coordonarea lor specifică. Poziția brațelor este: palma mâinii dreaptă a bărbatului situată pe spatele femeii, puțin mai jos de omoplați palma mâinii stângi a femeii este plasată pe umărul drept al bărbatului, mâna stângă a bărbatului îndoită în cot ține cu palma de palma mâinii drepte îndoită în cot a femeii. Deplasarea femeii este realizată cu ajutorul mâinii stângi a bărbatului indicând direcția de mișcare a interpreților. Această ținută a brațelor se mai numește de polcă.
- Ținuta corpului este dreaptă, mândră, liniștită, uneori puțin aplecată în față.
- Capul este ținut întotdeauna drept, demn, doar puțin întorcându-se spre direcția deplasării dansului. Când pașii sunt executați pe loc, poziția capului este față în față.
- Umerii sunt totdeauna caracterizați printr-o ținută dreaptă, liberă, cu mișcări în coordonare cu deplasarea picioarelor și a brațelor interpretului, ridicându-se și coborându-se ritmic, accentuând unele intonații melodice. În cazul când separăm forma completă a dansului în cele mai mici fraze constituite din pași simpli, depistăm elementul coregrafic al jocului, ce formează prin îmbinare mișcări specifice stilului de interpretare al dansului *Coasa*.
- Motivul coregrafic reprezintă entitatea jocului, care manifestă imaginea artistică - procesul cositului. Motivul respectiv este constituit din două mișcări perfec corelate între ele care demonstrează două accente principale: I - plimbatul, II - cositul. Funcția

motivului coregrafic este de a reda prin procedeul cositului entitatea artistică a dansului. Construcția ce unește aceste două accente principale este bine definită în care mișcările stau în raporturi fixe între ele. Funcția sa este, ca prin anumite procedee de construcție, să realizeze entități coregrafice mai mari. În acest dans, cele două figuri sunt repetate de multiple ori în concordanță absolută cu muzica.

- Figura coregrafică constituie entitatea cea mai importantă din punct de vedere al exprimării artistice - redarea coregrafică a cositului. În cazul nostru, cele două figuri repetate de mai multe ori (la dorința jucătorilor) constituie dansul respectiv. [19]

Sărbătorile de iarnă sînt niște manifestări spectaculoase, mai restrînse sau mai largi, puse la cale de actorii populari ca să veselească poporul și să marcheze sărbătorile ce au un adînc ecou folcloric în viața materială și spirituală a țaranilor. Desfășurarea lor este legată de o veche tradiție specifică folclorului nostru.

Unele tradiții frumoase, uitate un timp, încep acum să renască, dobîndind un nou conținut, dar păstrîndu-li-se forma și caracterul primar de interpretare. Tradițiile de iarnă, datorită amplitudinii lor, numărului de participanți, varietății de stil ocupă un loc deosebit în cultura spirituală. Vom vorbi succint despre unele datini și obiceiuri legate de sărbătorile de iarnă. [6, p.43]

Este cunoscut tuturor faptul că toți copiii așteaptă anul nou cu nerăbdare și mare bucurie. De aceea ne referim la descrierea acestui eveniment din cartea scrisă de autorul V. Curbet [6].

În zilele saturnalilor sclavii aveau dreptul să interpreteze roluri de oameni liberi, avînd voie să rămîna la masa stăpînitorilor lor. Sărbătoarea se prelungea pînă în cea de-a paisprezecea zi din calendele lui ianuarie. La o săptămînă după încheierea saturnalilor, urma sărbătoarea Anului Nou. Noul an începea întotdeauna cu ziua lui Ianus, zeul păcii și părintele naturii, despre care se povestește că avea două fețe, astfel încît putea concomitent privi spre trecut și viitor. Vechea legendă relatează că Ianus, pe atunci rege în Lațium, îl găzduise și își împărțise domnia cu Saturn, alungat din Olimp de către Jupiter.

Datina colindatului are un caracter pronunțat agrar. Motivul acesta apare aproape în toate genurile de colindă și serbări consacrate Anului Nou. Peste un timp i s-au adăugat datini noi, care au ajuns pînă în zilele noastre: „Capra”, „Cerbuțul”, „Turca”, „Malanca”, „Căluțul”, „Ursul”, „Moșnegii”, „Păpușile”, „Chiraleisa”, „Buhaiul”, ș. a. Manifestări ale dramei populare însoțite de urături, cintece și dansuri rituale, reîncetățenite în toate zonele folclorice ale plaiului. [6, p. 51-52].

Căluțul este un dans popular cu măști, răspîndit în centrul și nordul Moldovei (mai rar la sud), executat de grupuri de flăcăi cu prilejul Anului Nou. Costumele acestui ritual original sînt pregătite întotdeauna cu talent și măiestrie de iscusiții interpreți din popor care prin mișcările dansului imită călăreții, galopînd pe cai. Prezența dansului sau spectacolului dramatizat este cunoscută de demult și poartă numele de „Căluți”, „Căiuți”, „Cai”. Dansul era răspîndit la greci, traco-geto-daci, romani și la alte popoare. În basmele populare românești ca și ale altor popoare, calul e asemănat cu zmeul ce străbate depărtările „iute ca gîndul”. În multe legend populare el apare în chip de cal năzdrăvan, fiind un adevărat prieten și bun sfătuitor al eroului din poveste.

Fiind cel mai voinic și mai iubit animal folosit atît în muncă pașnică de la coarnele plugului, cît și în lupta cu dușmanii năvălitori, calului îi s-a constituit pe parcursul secolelor un cult original. La temelia lui stă un obicei arhaic dramatizat în care „Căluțul”, ca și „Ursul”, a avut o semnificație practicistă, reproducînd în detalii lupta, fuga sau oboseala. Treptat acest obicei, însoțit de muzică populară și mișcări de dans. caracteristice, capătă pe parcursul

dezvoltării sale un conținut distractiv plin de viață și voie bună. Grupurile de flăcăi, care îmblînd pe la casele consătenilor îi felicită cu ocazia Anului Nou, după ce le urează mulți ani, sănătate și roade bogate, fiind acompaniați la fluier, nai, caval sau vioară, execută și unele jocuri ce au la bază mișcări autentice de dans popular - ele imită trapul „calului, eleganța lui, săriturile spectaculoase și galopurile de o rară frumusețe [5, p.53].

Jocul Ursului este cel mai spectaculos dintre toate jocurile cu măști întâlnite în satele din Moldova, deoarece ursul era venerat în Bucovina mai mult decât în orice altă parte a României. Paradoxal, jocul ursului este practicat mai mult în zonele colinare și de câmpie și mai puțin în cele montane. Cei mai spectaculoși urși de Anul Nou îi întâlnim în Bosanci, Udesti, Chiliseni, Stirbat, Poieni, Boroaia și în zona Campulungului, în special la Sadova și la Fundu Moldovei.

Jocul cu măști de urs simbolizează moartea și reînvierea naturii [13].

Acest obicei practicat de Anul Nou prin satele din republică, constă în mascarea dansatorilor în blănuri de urs sau în alte haine îmblănite și întoarse pe dos. La comanda unor „dresori” (mascați în țigani-ursari), personajele execută dansuri țiganelor se înfîlnesc și în cetele care îmblă cu „Malanca”. La moldoveni cultul ursului are rădăcini adinci. Potrivit legendelor, ursul e socotit prieten al omului, fiind înzestrat ca forță magică, ce poate lecu durerea de șale.

Acompaniat de o melodie săltăreacă cântată la fluier, tilincă sau vioară, cel care interpretează rolul ursului îl „calcă pe șale” pe omul bolnav de trei ori pe zi timp de trei zile, după care bolnavul „se-nșănătoșește”. Acest descîntec ce coboară din timpurile vechi, s-a păstrat în Moldova doar în unele sate.

Obiceiul „Ursului” are la baza sa tradiția populară străveche. El era răspîndit la traci, geto-daci, romani, elvețieni, britani, germani. Îl practicau și vechii slavi, precum și alte popoare. De regulă, sărbătoarea ursului era în strînsă legătură cu cultul vînatului, avînd o funcție practicistă. Deși vechile scrieri nu ne indică nici un caz cînd moldovenii noștri ar fi vînat urși ca să le consume carnea, considerăm că cultul „Ursului”, numit pe alocuri și „Moș-Martin”, răspîndit odinioară pe tot plaiul românesc este de origine autohtonă. [5, p.54]

Un dans foarte răspîndit în Moldova este „Capra”, întîlnit în mai multe zone ale republicii. Mai poartă denumirile „Turcă”, „Cerbuțul”. Acest dans ritual face parte din obiceiurile de iarnă dedicate Anului Nou. Un personaj mascat cu un cap de capră, bou sau cerb, confecționat din lemn și avînd corpul învelit fie cu un covor înflorat, fie cu un cojoc pe dos, dansează și execută figuri comice însoțite de strigăturile cetei de flăcăi care-l însoțește. Adesea jocul este acompaniat fie de vioară, fluier, cobză sau nai. Interpreții caprei dansează cu măiestrie coregrafică uimitoare, depunînd multă energie sufletească. Vorbind despre ritualul caprei adaptat la noi, trebuie să menționăm că acest obicei ce coboară din negura timpurilor, a fost răspîndit și în Grecia antică (sec. V, î. e. n.), fiind admirat de Socrate, Platon, Herodot, Strabon, Sofocle și de multe alte personalități care iubeau și apreciau înalt arta dansului, a muzicii, poeziei, și teatrului [5, p.55]

În momentul care ne referim la acțiunea dansului de ritual, este important să accentuăm că acțiunea poate fi atât fizică cît și psihologică, activă sau pasivă, directă sau simbolică. Acțiunea în dansul de ritual este forța motrică a dramei sale, nivelul ideologic și artistic. Ce este atunci povestea în dansul de ritual?

Povestea în dansul de ritual este ca o mică piesă, nuvelă, poveste scurtă, care reflectă evenimente din viață, conflicte, acțiuni care arată trăirile eroilor, personajelor în dependență de caracterul lor individual, relațiile interpersonale și intrapersonale cu propria persoană și lumea înconjurătoare. Conținutul dansului poate conține: fericire, bucurii, dragoste, tinerețe, entuziasm, umor etc. Dansul de ritual este mereu imaginativ și reprezintă o formă de exprimare și o modalitate de comunicare non-verbală. Cei care practică în mod constant dansul, fie în cadrul unui club de dans sau chiar și în cadrul petrecerilor, sunt mai mult încrezuți în sine și își pot exprima cu o mai mare naturalețe emoțiile și trăirile printr-un limbaj al trupului. De fapt, dansul este un limbaj al trupului, dar și al sufletului, pentru că prin mișcări, dansatorii exprimă ceva.

Dansul extinde cunoștințele despre imaginile naturii în arta coregrafică. Aceste imagini joacă întotdeauna un rol important și ajută la transmiterea acțiunii pe scenă. Toate aspectele îi ajută pe copii să se dezvolte din toate părțile. În opinia mea, nu văd o formă de artă mai festivă decât un dans de ritual. El își dezvoltă sentimentele, atrage atât imagini bune, cât și rele.

Prin urmare, cele relatate estimează că dansul constituie un mijloc ideal și eficient pentru exteriorizarea emoțiilor, gândurilor, trăirilor, sentimentelor; presupune energie, activitate, spontanitate ceea ce facilitează familiarizarea copiilor cu mediul înconjurător.

Dansul de ritual este unul din metodele care contribuie la familiarizarea copiilor cu mediul înconjurător, permite dezvoltarea dragostei față de mediul înconjurător și formarea unei atitudini grijulii față de natură, prin includerea în dans a diferitor personaje (animale, plante), redarea diferitor fenomene din natură, făcându-le accesibile copiilor la etapele inițiale ale ontogenezei umane. Totodată dansurile rituale susțin interesul copiilor pentru cultura dansului prin mișcări interesante, costume colorate și muzică amuzantă.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂRLEA, O. Folelorul românesc. Vol. L. București: Minerva, 1981. 496 p.
2. CALOTOIU, GH. Unelre agricole dacice descoperite în județul Gorj [accesat: 22 ianuarie 2020]. Disponibil pe Internet: <http://www.verticalonline.ro/unelte-agricole-dacice-descoperite-in-judetul-gorj>
3. CHEVALIER, J.; GHEERBRANT, A. Dicționar de simboluri. Mituri, vise. Obiceiuri. Gesturi. Forme. Figuri. Culori. Numere. Iași: Editura POLIROM, 2009. 1072 p
4. CIOMAG, V. Exercițiul fizic prin dans. București, 2010 [accesat: 03 martie 2020]. Disponibil pe Internet: <https://www.ase.ro/marathon/revista/pdf/vol2/21/CiomagRela.pdf>
5. CURBET, V. La gura unei peșteri de comori. Chișinău, 1994
6. CURBET, V. Țara horelor și a doinelor. Chișinău, 2007
7. Dans [online]. [accesat: 17 aprilie 2020]; Available from: URL: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Dans>
8. Dicționar Enciclopedic. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2001. 1696 p.
9. EVSEEV, L. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara: Amarcord, 1994. 213 p.
10. GHINOIU, L. Vârstele timpului. Chișinău: Știința, 1994. 392 p.
11. GHINOIU, L. Comoara satelor: Calendar popular. București: Editura Academiei Române, 2005. 298p.

12. Istoria dansului [online]. [accesat: 21 martie 2020]; Available from: URL:<https://logadance.ro/istoria-dansului-informatia-zilei/>
13. Jocul Ursului de Anul Nou. Urarea, semnificația și tradițiile [online]. [accesat: 02 martie 2020]; Available from: URL:https://www.dcnews.ro/jocul-ursului-de-anul-nou-urarea-semnificatia-si-traditiile_720156.html
14. NICULIȚA-VORONCA, E. Darinile și credințele poporului. român adunate și așezate în ordine mitologică. Vol. L. Iași: Polirom, 1998. 503 p.
15. POPA P. Jocul vetrelor străbune. Chișinău, Ed. Grafema Libris SRL, 2005
16. Stilurile dansului moldovenesc [online]. [accesat 22 februarie 2020]; Available from: URL:<http://www.moldovenii.md/md/section/88>
17. РУДНЕВА С.; ФИШ Э. Ритмика. Музыкальное движение М.: Просвещение, 1972. 334 с.